

A portrait of a man with grey hair and a serious expression, wearing a dark coat with a high collar and a gold brooch. The background is dark with faint, handwritten text in a cursive script, likely from a historical document or manuscript. The text is mostly illegible but includes words like 'Remède', 'cancer', and 'vocht'.

Wim Coster

Over kwakzalvers,
kooplieden en
kruidendokters

**‘Het befaamde
Staphorster
Boertje’**

W BOOKS

Ingrediënten

Bijsluiter 9

1

Met kruiden en planten als remedie en handel 11

- 12 *Kinderen van Peter Stegeman en Klaasje van Veen*
- 13 Boeken, belang en belangstelling
- 15 Handgeschreven
- 16 'Naer dat leven gheconterfeut'
- 17 Van wilgenbast naar Aspirine
- 17 *Boerhaave*
- 20 Katechismus der Natuur
- 20 *Tegen de hoest*
- 21 *Lofzang*
- 22 *Martinet in Staphorst*
- 23 Handboek der Materies Medica
- 26 *Simplicia*
- 27 Ondertussen: ontdekkingen en organisatie
- 28 *Stegeman en Stheeman*
- 29 De doktersjas en de toga
- 29 *Advertenties van Holloway*
- 30 In Staphorst en in Overijssel
- 31 *Kalmoes: panacee*
- 32 *Coster en Stegeman*
- 31 *Clemens von Bönninghausen: wereldberoemd buiten Overijssel*

2

'Het befaamde Staphorster Boertje' 37

- 39 Helpend sinds 1870
- 40 Ondertussen: bereik en bereikbaarheid
- 40 Ondertussen: pers en publiciteit
- 45 Een proces in Amsterdam
- 45 *'Men schrijft ons uit ...'*
- 48 *Het 'geheimpien van de smid'*
- 49 Ondertussen: industrie en informatie
- 50 Met de klompen en de schoenen al uit
- 51 Bezoek uit Amsterdam
- 53 *In het voorhuis*
- 58 Een consult voor Paul Kruger
- 60 Met dr. Foreman
- 62 Befaamd
- 64 *In de Winkler Prins*
- 68 *Het Boertje als 'de kleine Boerhaave'*
- 69 Ondertussen: wetenschappen en wetten
- 71 Ondertussen: van 1865 naar 1913
- 71 *'Ja, ie kunnen nog ies niet weten'*
- 73 Financiële perikelen
- 73 *Klaas dacht graag groot*
- 75 'Heuse, echte dokters'
- 77 'Hart voor zijn patiënten'

3

De man wordt een merk: de volgende Boertjes 79

- 81 Niet uitgestorven
- 82 Lammert Stegeman Peterszoon
- 84 Klaas Stegeman Peterszoon
- 85 *Verder met de E 31*
- 86 'Eenvoud' en zelfhulp
- 88 Ondertussen: drogisterijen en distributie
- 88 *Zenuwziekte en zwakke vrouwen*
- 90 Zitdagen en vertegenwoordigingen
- 92 Een alternatief Staphorster Boertje
- 94 Het ongeluk van Klaas
- 96 Bij het overlijden van Lammert
- 97 Jan Stegeman Lammertszoon
- 99 Staphorster doeken
- 103 Jan Stegeman Klaaszoon
- 105 Verder na de oorlog
- 106 Een boer en een burgeres
- 108 Het Kruidenhuis van Staphorst
- 110 Alleen Jan Stegeman Lzn gaat verder
- 110 'Doar èk wel wat veur'
- 112 Acht jaar na dato
- 112 Het merk wordt weer een man

4

Het Boertje, de BIG en een Top 20 115

116 Van 1865 naar 1993 en 2001

117 *Van Boertje naar biertje*

118 *Peter, Klazien en Berendien*

119 'Een zo objectief mogelijke lijst'

120 *Kwakzalver*

121 Blijvend befaamd

5

Natuurlijk! 123

123 Oude bronnen

124 Een nieuwe Katechismus der Natuur?

125 *Dokter Dodoens in Het Klokhuis*

127 Van digitalis naar digitaal

Nazorg 128

128 Bronnen

131 Illustratieverantwoording

132 Pillen c.a.

141 Dank

144 Over de auteur

• Geesje Stegeman (1898-1943) en Klaas Coster (1892-1965).

Peter Stegeman 1840-1922	1863 &	Klaasje van Veen 1843-1924
Hendrik Stegeman 1874-1926	1894 &	Grietje Lier 1875-1936
Geesje Stegeman 1898-1943	1920 &	Klaas Coster 1892-1965
Hendrik Coster 1926-1975	1952 &	Trijntje Guchelaar 1931-2016
Wim Coster 1953		

Bijsluiter

‘Blijf te allen tijde sceptisch. Want wie een geschiedenis vertelt, weerlegt haar en beschaamt haar.’

(Paul Bogaert, ‘Waarschuwing’ in: *De Gids*, 1998.)²

De moeder van mijn vader was een Stegeman. Haar grootvader was Peter Stegeman: ‘Het Staphorster Boertje’. In de decennia rond 1900 stond hij, mijn betovergootvader dus, onder die naam alom in den lande bekend als kwakzalver, professor, wonderdokter, kruidendokter en wat al niet.

Over hem heb ik altijd verhalen horen vertellen, zonder me te realiseren dat ik in rechte lijn van hem afstam. Vreemd eigenlijk, voor een historicus van beroep. Wel in het verleden van anderen duiken, biografieën en levensverhalen schrijven, maar iemand uit de eigen familie met zo’n geschiedenis links laten liggen.

Het toeval, of hoe je dat noemt, kwam me te hulp.

Mijn moeder lag in het ziekenhuis en had daar gezelschap van een lotgenote met de achternaam Stegeman. Een ver familielid, zo bleek. We kregen het over onze gemeenschappelijke voorvader Peter Stegeman en diens nazaten. Later kwamen er ook boeken, documenten en foto’s tevoorschijn, plus een stamboom, waar ik een deel van de mijne aan toe kon voegen. Het plan voor een boek over het Staphorster Boertje was geboren, al zou de uitvoering ervan nog jarenlang op zich laten wachten.

Enmaal begonnen sprak ik meer nazaten, maar ook voormalige dorpsgenoten en anderen met verhalen over het Staphorster Boertje. Naast een handgeschreven receptenboek, dat ik als bezit van mijn vader al kende, bleken er elders ook nog verschillende gedrukte boeken, aante-

keningen, losse brieven van cliënten, etiketten, reclame-uitingen enzovoort te zijn. Het werd me duidelijk waarom ik in mijn jeugd kon horen spreken over het Staphorster Boertje als een nog levend persoon. Een man die bij mijn geboorte al meer dan dertig jaar dood was, maar tegen mijn dorpsgenoten met jeuk of last van rommelende darmen blijkbaar nog altijd eenvoudigweg kon zeggen: *‘Doar èk wel wat veur.’*

Toch had ik voorlopig nog betrekkelijk weinig materiaal. Maar onderzoek in archieven, boeken, kranten en tijdschriften en niet te vergeten de onvolprezen website Delpher met duizenden vermeldingen hielp me verder en verraste me. In de derde en vierde druk van de *Grote Winkler Prins* uit 1907 en 1916 bijvoorbeeld bleek het Staphorster Boertje te zijn vermeld, met de uiterst summiere omschrijving van ingrediënten uit een paar van zijn recepten. En in de vijfde druk van *Keur van Nederlandsche synoniemen* uit 1922 gold zijn bij- of koosnaam letterlijk en figuurlijk als een begrip bij de uitleg van het woord ‘bepaald’. In 2001 prijkte het Staphorster Boertje in een Top 20 van kwakzalvers in Nederland. In 2022 werden in een prestigieus fotoboek – opnieuw – allerhande feiten en fabels over hem verteld.

Al met al: reden genoeg voor een boek.

Met kruiden en planten als remedie en handel

1

*‘Waar er liefde is voor geneeskunde,
is er ook liefde voor de mens.’*

(Hippocrates, ca. 400 v.Chr.)

‘Staphorsters zijn van oude tijden af befaamde kruidkundigen geweest. In grotendeels woeste gronden, waartussen zij rogge verbouwden, aardappelen pootten en turf staken, zochten zij naar geneeskrachtige kruiden.’ Het gold ook voor ‘medicijnlieden’ van de familie Stegeman, al was de stamvader afkomstig uit een naburig dorp.³

Peter Stegeman werd op 9 oktober 1840 om 7 uur in de ochtend geboren als zoon van Harm Stegeman en Aaltje de Haan, een boer en boerin uit Rouveen, een kerkdorp binnen de Gemeente Staphorst. Zijn voorouders aan vaderskant waren afkomstig uit het naburige Nieuwleusen. Harm en Aaltje kregen in 1844 nog een zoon, Jan, nadat een gelijknamig jongetje het jaar tevoren op zesjarige leeftijd was

overleden. Meer kinderen kwamen er niet. De beide zonen Peter en Jan zouden de leeftijd der zeer sterken bereiken.

Inmiddels timmerman verliet Peter in april 1859 het ouderlijk huis om in Haarlem te worden ingelijfd bij het 3de Regiment Dragonders; infanteristen die reden te paard en streden te voet. Ruim vier jaar later mocht hij de dienst verlaten, want in december 1863 trouwde hij met de twee

← Een in kranten en tijdschriften en op etiketten veel gebruikt getekend portret van Peter Stegeman.

• Het in de loop der tijd danig veranderde geboortehuis van Peter Stegeman, Oude Rijksweg 619, Rouveen.

*'Jawel, maar jij
zoekt ze niet in de
dauw en ik wel.'*

meen of voor hen die het Latijn 'ignorant' waren, maar ook voor 'gheleerden'. Om het gewone volk te kunnen bereiken, moest in de taal van het volk worden geschreven. Er groeiden en bloeiden 'in dese landen' immers veel onbekende, maar mooie en nuttige kruiden, die het verdienden voor het voetlicht te worden gebracht. Als ze zich

maar echt verdiepten in de plantkunde, zo was zijn overtuiging, konden artsen en apothekers de juiste behandelingen kiezen.

Sinds de eerste druk behoorde het Cruydeboek van Dodonaeus tot de vaste inventaris van menig arts en kruidkundige. Voor de druk uit 1644 laste de toenmalige uitgever Joost van Ravelingen bij elk hoofdstuk extra informatie en kritische kanttekeningen in.¹²

Een andere grote figuur die voor Peter Stegeman van belang moet zijn geweest, was Herman Boerhaave. Deze medicus en botanicus was tijdens zijn leven dermate beroemd, dat een brief uit China met het adres 'Boerhaave Europa' toch

- De Gemeente Staphorst – met naast Staphorst zelf de kerkdorpen Ijhorst en Rouveen – in 1867 op de Gemeentekaart van Kuiper. Een slagenlandschap met weilanden, hooilanden, houtsingels, bos, heide, vennen, moerasachtig land, met opkwellend en rijk gevoed water, omgeven door het Meppeler Diep, de Reest, de Dedemsvaart en het Zwarte Water.¹¹

- Het inmiddels afgebroken huisje dat Peters broer Jan Stegeman ten tijde van zijn huwelijk in 1866 liet bouwen aan de latere Oude Rijksweg 621. Het was gedeeltelijk bedekt met pannen, wat hem de bijnaam 'Jan Pan' opleverde en zijn nazaten die van 'Pannechie'.

gewoon bij hem thuis in Leiden aankwam. Als zijn motto gold: *Simplex Sigillum Veri*, te vertalen als 'Eenvoud is het Kenmerk van het Ware'. Een spreuk die ook binnen de familie Stegeman nog opgeld zou doen.

Naast de geleerde boeken bestond er ook een levendige markt van zelfhulpboeken en andere geschriften, zoals de zeer populaire *Schat der gesontheit* uit 1636 van de Dordtse arts en schrijver Johan van Beverwijck. Verder was er de hulp van familie, burens, vrienden en kennissen. Deze volksgeneeskunst kende een levendige mondelinge traditie, waarbij men elkaar van advies diende, van huismiddeltjes voorzag en zelfs diagnoses stelde. De gemiddelde patiënt, of degene die dat niet wilde worden, kon dus aardig op de hoogte komen van het aanbod rond ziekte en gezondheid.¹²

Handgeschreven

Behalve gedrukte werken circuleerden er ook handgeschreven boeken, waarin recepten en remedies van generatie op generatie werden doorgegeven; veelal met aanvullingen van volgende eigenaren.

Het '*Doktersboek*' van de Friese boer Douwe Ales bijvoorbeeld, biedt een keur van recepten en aantekeningen. 'Receptenboeken zijn niet zomaar boeken', aldus de begeleidende tekst van de gedrukte versie van dit handschrift uit 1699. 'Ze gaan – indirect – over ziekte, pijn en dood, en dus over het lijden van mensen.' Heil werd gezocht binnen zowel de medische als de geestelijke zorg. 'Predikanten deden hun werk naast ziekenbezoekers; irreguliere genezers, onder wie kwakzalvers en reizende meesters, naast universitair geschoolde *medicinae doctores* en door gilden beschermde chirurgijns.'¹³

Wat zien mijne Oogen! Zijn waarlijk deeze, Afbeeldingen Figuuren van Zaaden?... O Godlyke,

...KRUID.	...MELISSE.	...UIT AMERICA.	...AKKER-HAANEVOET	...MALOWE.
...HOREY.	...LATUW.	...KLAVER.	...KOORNBLOEM.	...VELDSALA.
...CREPIS.	...SCHURFTKRUID.	...PAARDEBLOEM.	...LEPELBLAD.	...TORDYLIUM.
...LENE.	...ZONNEDAAUW.	...WONDERBOOM.	...GERANIUM.	...STRAALBLOEM.

Formeeroer, verwaardigt gij de kleinste dingen, met zoodanige Schoonheden, met zulk eene onvergelykelijke Pragt!

Befaamd

Enkele jaren na het bezoek van Kruger kwam Peter Stegeman met een ansichtkaart, waarop hij staand stond afgebeeld. In de kranten werd gemeld dat hij de foto in Meppel had laten maken bij de daar pas gevestigde fotograaf M. Bolkestein. Die hield er al spoedig weer mee op, waarna de kaarten verschenen bij de eveneens Meppeler uitgever H. ten Brink. Ze kenden eerst het onderschrift 'De heer P. Stegeman, Staphorster boertje' en daarna 'Het Staphorster Boertje (P. Stegeman)'.

Opvallend was wel, dat Peter Stegeman op deze kaart zijn bijnaam gebruikte, wat hij in advertenties niet deed. Niet minder opvallend was, dat hij niet werd afgebeeld in de Staphorster klederdracht, maar als een heer van stand met hoed en glimmende schoenen. De vermelding als het 'Staphorster Boertje' kan echter een andere reden hebben gehad dan die van reclamedoelinden.

In Amsterdam, en daar niet alleen, waren er figuren die zich uitgaven voor het Staphorster Boertje. Dichter bij huis gebeurde hetzelfde. In 1905 kreeg een vrouw in Goor die erg leed aan reumatiek bezoek van een man die haar, na ontvangst van 2 gulden, beloofde een flesje medicijnen te sturen. De inhoud zou haar 'onfeilbaar' genezen van de kwaal. Bij een andere kandidaat uit het gezin van de vrouw constateerde het pseudo-Boertje dezelfde kwaal, waarvoor hij een tweede flesje zou sturen, dat ditmaal een rijksdaalder moest kosten. De betaling geschiedde, maar de medicijnen kwamen niet. Een paar dagen later werd het zogenaamde Boertje aangehouden in Enschede. 'Het ontvangen geld was verdwenen.'⁸⁵

De logementhouder W.J. Westerik in Almelo verkocht geneesmiddelen, 'daarbij voorgevend een zwager van het Staphorster Boertje te zijn.' Een zoon die geen zoon bleek te zijn had middelen tegen de tering verkocht. Het was weer een andere kant van de roem die Peter Stegeman als het Staphorster Boertje ten deel viel, terwijl de wachtkamers voor hem bleven volstromen en de

poeders, de drankjes en de zalven en smeersels hun weg bleven vinden. Ook op andere manieren werd van zijn naam misbruik gemaakt.⁸⁶

In maart 1907 plaatste hij in *de Meppeler Courant* een advertentie om in het geweer te komen tegen de aanbieders van 'Staphorster Kruidenwijn'. Niet, omdat het een alcoholische drank betrof, maar omdat op het etiket ook zijn portret prijkte, dat 'nog wel gedeponereerd' was. Het ging hem dus niet om de naam, dat kon ook moeilijk anders met alleen de aanduiding van de plaatsnaam, maar om het portret. Hoe of waar dat gedeponereerd was, kwam in de advertentie niet aan de orde. Hij waarschuwde bij dit geval van 'brutale oplichterij' overigens niet tegen de verkopers – de gebroeders Bakker in Meppel, die wel zijn andere middelen verkochten –, maar tegen de fabrikant. Het Meppeler voorbeeld laat ook zien, dat de zakelijke kant van het werk van het Staphorster Boertje meer vorm begon te krijgen.⁸⁷

Zijn roem begon zich zelfs uit te strekken tot over de landsgrenzen. Er verschenen, onder andere in het *Handelsblad*, berichten dat hij een 'kunstreis' zou gaan maken door Amerika. Wat moest betekenen, dat hij was gevraagd door een consortium dat hem 10.000 dollar had geboden voor een drie- of viermaands verblijf. 'Het Boertje heeft het aanbod aangenomen en nu zal voor hem in de Amerikaanse bladen reclame worden gemaakt met portretten in nationaal kostuum en brieven van "hooggeplaatste personen" in Nederland', verzekerden de kranten in koor. De berichten werden in de *Nieuwe Winschoter Courant* echter door een patiënt tegensproken. Peter Stegeman zou voor het aanbod hebben bedankt. 'Hij blijft dus hier te lande praktiseren', klonk het al dan niet geruststellend.⁸⁸

• Het Staphorster Boertje op een ansichtkaart, die hij in 1904 voor het eerst uitbracht. Ook om de bekendheid van zijn verschijning te vergroten en daarmee misbruik van zijn naamsbekendheid te voorkomen.

• Ook anderen dan Peter van de familie Stegeman schuwden de publiciteit niet. Op deze ongedateerde ansichtkaart zitten zijn zoon Harm Stegeman (1867-1946) en enkele leden van diens familie rond de kachel.

Peter, Klazien en Berendien

Nog altijd roept de naam van het Staphorster Boertje als bijna vanzelfsprekend ook die op van Klazien uit Zalk of 'Kleusien uut Zalk'. Een groot verschil tussen Peter Stegeman en Klazien Rotstein-van den Brink (1919-1997) is echter, afgezien van de tijd waarin zij leefden, dat Klazien vrijwel geen consulten gaf, maar publiceerde en bekend werd door radio en televisie. In het NCRV-programma *Passage* kwam zij in het begin van de jaren negentig wekelijks met 'allerhande dingen over de natuur.'¹⁵⁷

Het ging bij haar niet alleen over kruiden, bloemen, bomen, groenten en fruit, maar ook over dieren, insecten, melk, het weer en meer. 'Kruiden zijn heilzaam, ze kunnen echter', stelde zij, geheel in de geest van het Staphorster Boertje, 'de dokter niet vervangen. Een dokter is vaak in staat de juiste oorzaak van klachten op te sporen. Onthoud dus: kruiden zijn goed, maar een dokter is beter.' Ook een goede drogist beval zij aan. De verhalen op tv en ook in het land leverden haar veel reacties en nieuwe kennis op, die ze graag weer doorgaf.

Het succes van haar wetenswaardigheden leidde tot de uitgave van een serie zeer goed verkochte boekjes. Haar kijk op de natuur werd ingegeven, zo besloot zij in 1992 haar inleiding bij het derde deeltje, door 'grote dankbaarheid aan de Schepper die ons in zo'n prachtige wereld laat leven.' Van onkruid en ongedierte wilde zij daarom niet spreken. Alsof ze meer dan twee eeuwen later de woorden van de *Katechismus der Natuur* nog eens wilde bevestigen.

Evenals het Staphorster Boertje kreeg ook Klazien uit Zalk te maken met de Vereniging tegen de Kwakzalverij. Cees Renckens, in de jaren 1988-2011 voorzitter van de club, beschreef haar in zijn proefschrift uit 2004 als 'een ouderwets kwakzalverstype' en maakte er om die reden – tevergeefs – bezwaar tegen, dat er na haar dood in 1997 in Zalk een straat naar haar werd genoemd.¹⁵⁸

Nog een overeenkomst met het Staphorster Boertje was, dat ironie en kritiek ook háár landelijke bekendheid vergrootten, zo niet mede deden ontstaan.

• In het seizoen 1991-1992 werd Klazien door Wim de Bie – in *Keek op de week*, het blijvend actuele VPRO-programma – samen met Kees van Kooten neer als 'Berendien uut Wisp'. (Foto: Freddy Schinkel).

Als het Staphorster Boertje had hij daarvoor eerst nog een *longlist* met vijftig namen overleefd: 25 van artsen en aanverwante beroepen en 25 van niet-artsen, waar er later nog twee waren bijgekomen. Zo belandde hij, als een van de ‘meest notoire genezers van de twintigste eeuw’, in een bont gezelschap.

Een ‘zo objectief mogelijke lijst’

Enkele van Peter Stegemans tijdgenoten kwamen niet door de eerste ronde voor de Top 20 van Kwakzalvers in Nederland. Zo verdwenen na de *longlist* de ‘natuurgenezer en ‘uruscopist’ P. van Bijsterveld, de ‘plantkundige en natuurgenezer “professor”’ A.J. de Haas, de ‘homeophaat’ Rudolf Haverhoek en de ‘standwerker migrainestiften’ Meijer Linnewiel, alias ‘professor Kakadorus’.

De ‘onbevoegd tuberculosebehandelaar’ H.J. Eilers (1906-1938, ‘Liggen en bedrust is voor de te ringlijder noodlottig’) belandde echter op plaats 13.

Deze naamgenoot was geen familie van minister Borst-Eilers, moesten de samenstellers van de lijst tot hun spijt antwoorden op de blijkbaar hoopvol ingezonden vraag van een lid van de Vereeniging. Want dan zou ook haar welwillende houding tegenover de alternatieven verklaard zijn geweest. Klaasje Rotstein van den Brink, befaamd geworden onder de naam ‘Klazien uut Zalk’, haalde in dit geval de eindstreep niet.

Evenmin als de zich kruidendokter noemende ‘koopman in ijdele hoop’ Willem van den Moosdijk, tegen wie de Vereniging in de jaren zestig nog stevig actie had gevoerd, maar die in 1968 werd ontmaskerd in het tv-programma *Voor de vuist weg* van Willem Duys.

Op 1 stond uiteindelijk de arts Cornelis Moerman, die had beweerd, dat kanker ontstond door onvolwaardige voeding en kon genezen door een streng dieet en therapie. Ook bevatte de lijst enkele namen van personen die in 2001 nog regelmatig werden genoemd of actief waren. Zo ontstond de volgende Top 20.

- 1 Cornelis Moerman: ‘arts en uitvinder van een anti-kankerdiët.’
- 2 Dr. Jules Samuels: gynaecoloog, uitvinder van de Endogene Endocrinotherapie, een kortegolvenapparaat.
- 3 Johan Borgman: magnetiseur.
- 4 H. van der Upwich: natuurgenezer.
- 5 Peter Stegeman: Het Staphorster Boertje.
- 6 Dr. J.G. Defares: arts-bioloog, met in het pakket chelatatie- en orthecomoleculaire (verjongings-)therapie.
- 7 Mevrouw M. Sicksz: arts, uitvinder van de orthomanele geneeskunde.
- 8 Dr. P.J. van der Schaar: hartchirurg, cel- en chelatietherapeut.
- 9 Ad J. Lodewijk: orthomoleculair natuurgenezer.
- 10 Femia Haverhoek: helderziende-kruidkundige.
- 11 Gerard Croiset: paragnost-magnetiseur.
- 12 Dr. A.J. Houtsmuller: internist en alternatief kankerbehandelaar.
- 13 H.J. Eilers: tuberculosebehandelaar.
- 14 H.P.J.A. Maas: homeopatisch arts.
- 15 Greet Hofmans: gebedsgenezeres.
- 16 Jomanda: genezend medium.
- 17 F.J.M. Neelissen: tandarts-homeopaat en electro-acupuncturist
- 18 J.G. Mieremet: magnetiseur, wichelroedeloper en handelaar in aardstralenkastjes.
- 19 Rama Polderman: arts, auroloog, homeopaat en acupuncturist.
- 20 Jelle Veeman: auroloog.

Al te nauwkeurig kan het eigen onderzoek overigens niet zijn geweest, want op de *longlist* werden de jaren 1900-1931 omschreven als de werkzame periode van Peter Stegeman. De leeftijd van ruim negentig jaar had hij, overleden in 1922, echter niet bereikt en zijn eerste botsing met de Vereeniging tegen de Kwakzalverij dateerde al van de jaren voor de eeuwwisseling.¹⁵⁹

• Lade uit een simpliciakast, collectie Naturalis Biodiversity Center, Leiden. Zie pagina 26. (Foto: Iwan Schuttinga).

Over de auteur

Wim Coster (Staphorst, 1953) is schrijver en historicus. Hij was werkzaam in de slavistiek, het onderwijs, de uitgeverij en het archiefwezen en publiceerde een dertigtal boeken. Aan Wageningen Universiteit promoveerde hij op de biografie *Baron op klompen*. De laatste jaren richt hij zich vooral op het genre van de levensverhalen. Zo onder andere met *De barones en de dominee* en *Het wolfsmeisje*, non-fictie boeken die ook een theateruitvoering kregen.
www.wimcoster.nl.

Colofon

Uitgave

WBOOKS, Zwolle
info@wbooks.com
www.wbooks.com

Tekst

Wim Coster

Vormgeving

Frank de Wit, Zwolle

© 2024 WBOOKS Zwolle / de auteur

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2024.

ISBN 978 94 625 8585 0

NUR 680, 693

- 'Befaamd kan zoowel in goeden als kwaden zin gebruikt worden, maar is minder sterk dan beroemd of berucht. Het onderstelt in den regel een "eigenaardige" bekendheid. *Het befaamde Staphorster Boertje.*' (Uit: *Keur van Nederlandsche synoniemen*, 1922.)

Met de klompen of de schoenen al uit sprongen zijn klanten en patiënten uit de trein, nog voordat die tot stilstand was gebracht. Daarna begon tussen hen een wedloop om als eerste aan te komen bij 'het Staphorster Boertje'. Onder die naam was Peter Stegeman (1840-1922) befaamd in heel Nederland.

Kwakzalver, koopman, kruidendokter: was hij het allemaal of allemaal niet? In ieder geval schreef hij tot zijn dood allerhande poeders, druppels, drankjes en zalven voor, ter genezing van de meest uiteenlopende kwalen. Ook in hoge kringen genoot hij aanzien. Dankzij enkele van zijn zonen werd de man een merk. Tegenstanders had hij eveneens. De Vereeniging tegen de Kwakzalverij, gesteund door de wet, voorop.

Peter Stegeman, 'Het befaamde Staphorster Boertje', is een betovergrootvader van historicus en schrijver Wim Coster (Staphorst, 1953).

